

СТВОРЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР ГОСПОДАРСЬКОГО УПРАВЛІННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ

Анотація. Визначено проблеми удосконалення системи управління в агропромисловому виробництві. Запропоновано створення районної та обласної агропромислових корпорацій. Сформовано ефективну систему управління в агропромисловому виробництві.

Аннотация. Определены проблемы усовершенствования системы управления в агропромышленном производстве. Предложено создание районной и областной агропромышленных корпораций. Сформирована эффективная система управления в агропромышленном производстве.

Annotation. The problems of improvement of the control system are certain in agroindustrial production. Creation of district and regional agroindustrial corporations is offered. The effective control system is formed in agroindustrial production.

Постановка проблеми. Відповідно до завдань формування нового механізму регулювання розвитку сільського господарства і необхідності забезпечення повної господарської самостійності сільськогосподарським виробникам у процесі регулювання їх діяльності, доцільно почати визначення нових напрямів зміни цілей, функцій і вирішуваних завдань регіонального управління сільським господарством з моделювання нових форм господарювання на рівні основної ланки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Розв'язанню зазначеного завдання присвячено чимало праць українських і зарубіжних дослідників. З сучасних українських вчених до них належать В. Амбросов, І. Баланюк, О. Булавка, О. Бородіна, Ю. Краснов, Д. Крисанов, Г. Купалова, П. Макаренко, Є. Мішенін, О. Могильний, Л. Молдаван, О. Онищенко, М. Орлатий, І. Прокопа, П. Саблук, М. Сахацький, В. Терещенко, Л. Шепотько, В. Юрчишин, К. Якуба та ін. Вагомий внесок у дослідження соціальних чинників розвитку аграрного виробництва зробили зарубіжні вчені: Т. Шульц, І. Буздалов, В. Милосердов, В. Паціорковський, А. Петриков, М. Семенов, І. Ушачов, Б. Черняков та ін.

Постановка завдання:

- визначити проблеми удосконалення системи управління в агропромисловому виробництві;
- запропонувати створення районної та обласної агропромислових корпорацій;
- сформуванати ефективну систему управління в агропромисловому виробництві.

Виклад основного матеріалу. Основним напрямом удосконалення внутрішньообласного управління сільським господарством є

відокремлення функцій державного і господарського управління та побудова на їх базі нових структур. Це дає змогу виявити функції вищих ланок на основі підходу «знизу» шляхом добровільного наділення самостійними господарськими суб'єктами органів господарського управління повноваженнями, які властиві централізованому управлінню і які останні можуть здійснювати краще, ніж самі господарські суб'єкти на основі прямих зв'язків. Крім того, підхід «знизу – вгору», «від простого до складного» дає можливість проектувати систему управління як процес забезпечення адекватного прагнення організацій до самостійності щодо їх господарського середовища незалежно від форм власності й організації виробництва.

Досвід аграрних відносин у нашій країні, інших країнах світової спільноти засвідчив, що агропромислому виробництву властиві багатоваріантність організаційних структур будови [1, с. 243; 5, с. 8]. На наш погляд, в основі вирішення проблем удосконалення системи управління в цілому і, сільським господарством, зокрема, повинні лежати інтеграційні процеси, що є характерною межею розвитку аграрного сектора економіки. У практиці агропромислового виробництва створення інтегрованих структур має на меті:

- стабілізацію економіки підприємств на основі зближення інтересів товаровиробників, переробних, торгових структур;
- централізацію функцій господарського управління, регулювання економічних відносин між учасниками об'єднання на основі колегіальності прийняття рішень;
- цілеспрямований розподіл фінансових, матеріальних і технічних засобів на виробництво планового обсягу продукції;
- централізацію фінансових коштів і можливість їх інвестування в найвужчі місця, створення умов для залучення інвестицій;
- стабілізацію господарських зв'язків за рахунок підвищення надійності і спрощення взаєморозрахунків між підприємствами, пов'язаними в єдиний технологічний процес;
- зацікавленість усіх суб'єктів господарювання, що включені до об'єднання в отриманні високого прибутку шляхом удосконалення системи технологічних процесів з виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції;
- розширення можливості при формуванні ринку збуту продукції, забезпечення гарантії затребуваності продукції кожного підприємства;
- участь у прибутку всіх суб'єктів господарювання пропорційно мірі витрачених ресурсів;
- адекватний ринковим відносинам прояв дії механізму власності через зацікавленість її суб'єктів, які вступають у конкретні прямі й опосередковані відносини з приводу привласнення додаткового продукту або його частини.

Об'єднання різних господарюючих і підприємницьких структур сприяє, з одного боку, проведенню узгодженої й обґрунтованої

економічної політики стосовно них з боку держави, з іншого – впорядкуванню відносин між учасниками усередині інтегрованого процесу [4, с. 64]. У перехідний період можуть формуватися виробничо-господарські організації найрізноманітніших форм власності і профілів, добровільні господарські об'єднання, інтегруючі однотипні підприємства і підприємства суміжних галузей у господарські об'єднання. В економічній літературі зустрічаються різні думки з приводу того, як повинні бути організовані інтегровані господарські структури [2, с. 4]. Багато авторів у своїх дослідженнях допускають або змішування функцій державного і господарського управління, або необґрунтовано розосереджують їх і не здійснюють чіткого розмежування між суб'єктами управління.

Господарське управління починається з суб'єктів регіону, які представлені різноманітними підприємствами й організаціями з різними економічними інтересами, але знаходяться у прямій виробничо-технологічній залежності і внаслідок цього можуть бути учасниками інтегрованих формувань. Таким чином, на території регіону будуть зосереджені господарські об'єднання різного профілю, а також підприємства, що не є учасниками об'єднань. У зв'язку з цим з погляду господарського управління необхідна координація діяльності цих суб'єктів, проведення узгодженої політики на рівні регіону за допомогою регулювання виробничо-фінансових відносин усередині регіонального АПК.

Удосконалення системи управління на районному рівні передбачає створення районної агропромислової корпорації. Принципова відмінність корпорації від інших кооперативних об'єднань полягає в тому, що вона є органом господарського управління району, а не підприємством продуктового типу. В основі її утворення лежить принцип кооперації з різною спеціалізацією зосереджених на території одного або декількох районів підприємств. Районна агропромислова корпорація створюється на акціонерній основі із закріпленням контрольного пакета акцій за суб'єктами агропромислового виробництва району. Районна агропромислова корпорація є специфічною ринковою структурою, яка, з одного боку, здатна виконувати (на основі послідовно ринкових методів) функцію координатора виробничо-фінансових зв'язків комерційних утворень усередині району, з іншого – бере на себе виконання не властивих їй функцій: сприяння у стабілізації і вдосконаленні виробничих зв'язків, розміщення замовлень на поставку продукції, надання послуг на конкурсній основі, багатостороння система взаємозаліків, маркетингове, правове, інформаційне обслуговування тощо. Подібну структуру правомірно виділяти як орган господарського управління, оскільки вона орієнтована на вирішення як виробничих, так і комерційних завдань. До пріоритетних напрямів діяльності районної агропромислової корпорації належить пошук еквівалентних і найрентабельніших варіантів товарного обороту між сільським господарством і його партнерами по АПК, забезпечення стійкого зростання і підвищення ефективності виробництва

товарних ресурсів, прибутковості господарських операцій. У зв'язку з цим основними функціями районного органу господарського управління – районної агропромислової корпорації – є:

- організація оптової, дрібнооптової і роздрібної торгівлі, вивчення й освоєння нових ринків збуту продукції;
- організація матеріально-технічного забезпечення учасників інтеграції (встановлення зв'язків з постачальниками ресурсів, допомога в укладанні і виконанні договорів тощо);
- налагодження виробничих зв'язків між учасниками з поставок окремих видів сільськогосподарської продукції, надання допомоги в операціях і розрахунках;
- підготовка інвестиційних проектів і програм з оновлення технологічної і технічної бази агропромислового виробництва, пошук і встановлення зв'язків з інвесторами;
- розробка бізнес-планів і виробничих програм по об'єктах спільної діяльності;
- розробка і здійснення цінової політики;
- організація взаємного кредитування;
- захист прав і інтересів членів господарської організації в органах виконавчої влади, громадських та інших організаціях;
- забезпечення правового й інформаційного обслуговування.

Подібна схема створення органів господарського управління у формі агропромислової корпорації передбачає їх функціонування в системі, що включає як районну, так і обласну ланку. Причому пріоритетним стає створення агропромислових об'єднань усередині району, оскільки для них відводиться роль безпосереднього координатора зусиль суб'єктів АПК на рівні основної виробничої ланки. Органи господарського управління районного й обласного рівнів виконують функції координаторів виробничо-фінансових відносин, тобто здійснюють розпорядчу діяльність щодо наділення їх функціями за принципом «знизу – вгору» [3, с. 334].

Обласна агропромислова корпорація створюється на акціонерній основі із закріпленням контрольного пакета акцій серед районних корпорацій. Обласна агропромислова корпорація на основі централізації частини функцій виробничо-фінансового регулювання дасть змогу упорядкувати систему господарських зв'язків, забезпечивши керованість суб'єктів АПК на обласному рівні.

Основною метою обласного органу господарського управління є забезпечення координації діяльності й управління комплексним розвитком підприємств АПК області, створення умов для підвищення ефективності господарської діяльності і міжгалузевої регіональної інтеграції та кооперації, регулювання продовольчого ринку, отримання прибутку і його розподілу між учасниками. Обласна агропромислова корпорація займається наданням різносторонньої допомоги підприємствам АПК, маневруванням структурою виконуваних операцій з урахуванням змін в економічній ситуації, що дасть змогу задовольнити потреби й реалізувати

можливості підприємств АПК області і, зрештою, визначатиме зростання виробництва. Обласна агропромислова корпорація як орган господарського управління здійснює такі види діяльності:

- розробляє і реалізує в межах своєї компетенції і у взаємодії із зацікавленими обласними органами виконавчої влади пропозиції з розвитку агропромислового виробництва, прямих зв'язків товаровиробників і споживачів сільськогосподарської продукції і продовольства, спільної реалізації проектів та інвестиційних програм;

- проведення координаційної роботи агропромислових структур області, що входять у єдину інтегровану систему із взаємовигідної співпраці, підвищення ефективності використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів на основі спільної діяльності;

- здійснення заходів з акумуляції грошових і матеріальних ресурсів учасників інтеграції для здійснення їх спільної діяльності з виробництва продукції, фінансування цільових науково-технічних розробок, модернізації і реконструкції підприємств, контролю за їх цільовим використанням;

- проведення аналізу кон'юнктури аграрного ринку, тенденцій його розвитку, доведення цієї інформації до зацікавлених учасників господарського процесу, сприяння створенню в області інформаційної системи про ринок сільськогосподарської продукції, продовольства, засобів виробництва для АПК;

- надання допомоги своїм членам у проведенні структурної перебудови сільськогосподарських організацій, підприємств переробних і обслуговуючих галузей;

- створення та фінансування на користь своїх членів виробничих об'єктів матеріальної бази з зберігання і переробки сільськогосподарської продукції, формування необхідних ринкових структур, акумуляція і розміщення інвестиційних ресурсів;

- надання допомоги учасникам при проведенні ними господарських операцій, виконання договорів доручення і комісії, агентство, організація комерційної концесії (франчайзингу), сприяння у проведенні фінансових операцій;

- надання своїм членам інформаційних і консультаційних послуг в економічній, правовій, податковій, технічній, технологічній і інших галузях, прогнозування виробництва і збуту;

- забезпечення соціально-економічних інтересів членів інтегрованої системи у відносинах з державними та іншими організаціями;

- здійснення видавничої і рекламної діяльності, сприяння своїм членам у підготовці правової, економічної та іншої документації у проведенні переговорів, укладанні контрактів;

- здійснення експортно-імпортних операцій та іншої зовнішньоекономічної діяльності відповідно до чинного законодавства;

- проведення ярмарків, виставок-продажів, аукціонів.

Обласна і районні агропромислові корпорації включені в єдину систему органів господарського управління за ініціативою «знизу», що сприяє раціональнішому розподілу повноважень усередині системи шляхом передачі їх частини на вищі рівні господарського управління, проведення єдиної і послідовної політики господарських органів на користь товаровиробників.

При створенні господарських об'єднань необхідно обґрунтовувати варіант їх побудови. На сьогодні вітчизняною наукою обґрунтовані два варіанти управління в господарських об'єднаннях: за акціонерним типом і по асоційованим типом [2, с. 5].

При формуванні трирівневої системи господарського управління агропромислові корпорації можуть узяти на себе виконання клірингових операцій, ефективно вирішувати питання корегування й обміну договірних зобов'язань, застави й оренди землі, а також лізингу засобів виробництва. Останнє на районному рівні має особливо важливе значення, оскільки ефективність сільськогосподарського виробництва багато в чому визначається рівнем фондівіддачі, а на відміну від суто комерційних і фінансових операцій, з лізингом в аграрній сфері жодна структура спеціально не займається.

Для ефективної роботи корпорації доцільно мати в її складі такі відділи: аналітичний (відділ економіки і фінансів), комерційний, технічного забезпечення.

До завдань першого належать: вивчення динаміки попиту і пропозиції на місцевому і міжрегіональному ринках; визначення переважних варіантів задоволення попиту за рахунок зміни структури і розміщення виробництва, а також перебудови системи міжгосподарських зв'язків; економічна оцінка порівняльної ефективності різних операцій агропромислової корпорації і підготовка пропозицій за способами їх реалізації; клірингові операції, організація форвардних операцій і корегування довгострокових договорів. Ефективна робота аналітичної служби значною мірою визначає формування товарних ресурсів і рентабельність їх обороту, підвищує стійкість руху товару, стимулює інвестиційну діяльність.

Комерційний відділ здійснює виконання замовлень по товарообмінних, товарокредитних і лізингових операцій; організує оптові ринки, проводить спеціалізовані ярмарки і аукціони, бере участь у біржовій діяльності; надає посередницьке сприяння підприємствам у зовнішньоекономічній діяльності, розвитку агропромислових і міжрегіональних зв'язків; здійснює ефективний комерційний оборот власних ресурсів корпорації.

Відділ із забезпечення матеріальними ресурсами і технічного розвитку здійснює розміщення замовлень і їх реалізацію через відповідні ринкові структури районного або обласного рівня; формує банк даних. Таким чином, буде створена система органів господарського управління, відносини усередині якої будуватимуться у двох напрямках: по вертикалі –

відносини господарського управління, по горизонталі – відносини взаємного партнерства на основі впорядкування господарських зв'язків між суб'єктами внутрішньообласного АПК.

Висновки. Отже, ми пропонуємо таку принципову схему вертикальної структури господарського управління, при якій частина функцій визначається безпосередньо товаровиробниками. У свою чергу, агропромислові об'єднання, розташовані на території району, створюють організацію – орган господарського управління – районну агропромислову корпорацію – з делегуванням їй частини функцій, які раціональні для виконання на верхньому рівні управління. Агропромислові корпорації району фундують орган господарського управління у формі обласної агропромислової корпорації. Таким чином, уся організаційна структура господарського управління від рівня основного виробництва до обласного рівня будуватиметься знизу вгору на демократичній основі і буде адекватною господарським інтересам учасників інтеграційного процесу.

Державне управління у процесі формування органів господарського управління, з урахуванням його ролі, має включати повний спектр функцій, властивих державному управлінню, що спричиняє адекватні зміни у структурі самих органів.

Використані джерела інформації:

1. Підлісецький Г.М., Білоусько Я.К., Герун М.І. Стан сільськогосподарської техніки // Агропромисловий комплекс України: Стан, тенденції та перспективи розвитку: Інформаційно-аналітичний збірник. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 242-250.
2. Саблук П.Т. Розвиток корпорацій в аграрному секторі національної економіки // Теорія і практика розвитку корпоративного сектора економіки України в контексті цілей тисячоліття та світової глобалізації: Матеріали Міжнародного форуму: У 2 ч. – К.: Видавничий дім «Корпорація» 2004. – Ч. 2. – С. 3-13.
3. Удова Л.О. Задоволення інтересів селян у аграрних підприємствах // Зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конфер. “Удосконалення економічного механізму функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності”. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 333-335.
4. Федієнко П.М. Методичні підходи щодо реструктуризації сільськогосподарських підприємств // Вісник аграрної науки. – 2005. – №4. – С. 63-66.
5. Юрчишин В. Науково-методологічні засади розвитку нового етапу аграрних відносин і вирішення соціальних проблем села // Комплексний розвиток сільської місцевості. – К., 2002. – С. 7-15.

Рецензент: Дацій О.І., д. е. н., професор.